

INGLIZ TILINI O'QITISH USULLARI

Normahmatov Oybek Sobirovich

Samarqand Davlat Chet tillar Instituti o'qituvchisi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada hozirgi davrda eng ko'p so'zlashuvchisiga ega bo'lgan til ingliz tilini o'qitish usul va metodlari haqida so'z boradi.*

Kalit so'zlar: *Xorijiy til, ingliz tili, maktab, til, vosita, jamiyat, tasavvur, axborot vositasi, metod, usul.*

Yigirmanchi asrning oxiriga kelib, ingliz tilida jahon ahamiyatiga ega til maqomi nihoyat mustahkamlandi. Bugungi kunda xorijiy tillarni bilish ko'nikmasi professionl ta'limning ajralmas qismlaridan biri bo'lib bormoqda. Turli sohalardagi mutaxassislarda chet ellik hamkorlar bilan hamkorlik qilish ko'rsatkichi yuqori bo'lganligi sababli, ularda til o'rganishga bo'lgan talab yuqoridir. Zamonaviy jamiyatda chet tillari kasbiy ta'limning muhim tarkibiy qismiga aylanmoqda. Bunday bilimlarni insonlar dastlab maktab, kollej, litsey, keyinchalik institutlarda, o'quv kurslarida yoki mustaqil ravishda xorijiy tilni o'rganishga yordam beruvchi asosiy ma'lumot to'plamlari bilan tanishgan holda o'rganadilar.

Til asosiy aloqa vositasidir, usiz inson jamiyatining borligi va rivojlanishini tasavvur qilish qiyin. Bugungi kunda bizning dunyomizda ijtimoiy munosabatlarda katta o'zgarishlar bo'layotgan bir pallada aloqa axborot vositalari (axborot texnologiyalari) o'quvchilarning kommunikativ malakasini oshirishni talab qiladi, ular muloqotning boshqa ishtirokchilari bilan o'zaro muloqot qilish jarayonida turli vaziyatlarda fikrlarni almashishi, til va so'zlashuv normalarini to'g'ri ishlatishi taqazo etadi. Bunday sharoitda, xorijiy tilning asosiy maqsadi kommunikativ qobiliyatni shakllantirishdir, ya'ni chet tilida shaxslararo va madaniyatlararo muloqotni amalga oshirishni talab etiladi.

Shu bilan birga hozirgi paytda ingliz tilini chet tili sifatida o'qitish juda qiyin vazifadir, ayniqsa ingliz tili juda cheklangan maqsadda xizmat qiladigan joylarda amalga oshirilsa. Va shu o'rinda savol paydo bo'lishi mumkin: "Nima uchun ingliz tilini o'rganishda bir qancha qiyinchiliklar va muammolar kelib chiqyapti?" Sabab hozirgi zumerlarning so'z boyligining yo'qligi, konsentratsiyaning pastligi, tartib-intizomning yo'qligi, zerikish va nutq muammosi, jumladan, ingliz tiliga yetarlicha ta'sir o'tkazmaslik, sinf xonalaring yetarli darajada jixozlanmaganligi va malakali o'qituvchilarning yetishmasligidir.

Ingliz tilini o'rgatuvchilarning vazifasi faqatgina o'rganuvchilarni o'qitish yoki ularning ingliz tilidagi mahoratlari ya'ni o'qish, yozish, eshitish va gapirish

kabi qobiliyatlariga ko'proq e'tibor qaratishgina emas, balki ularga Ingliz tiliga bo'lgan ishtiyoq, yaxshi munosabat va zo'r motivatsiya berish orqali yordam berish va ruhlantirishdan ham iboratdir. Shunday bo'lishiga qaramasdan, bugungi kunda o'qituvchilar Ingliz tilini o'rgatishda bir qancha qiyinchiliklar va to'siqlarga duch kelmoqda. Bular quyidagilar:

1. Sinfning buzilgan muhiti. Ingliz tilini o'qitish va o'rganishda atrof-muhit juda muhim hisoblanadi. Sinfdagi bezovta qiluvchi muhit o'quvchilarni chlag'itadi va tilni o'rganishga salbiy ta'sir qiladi. Muvofiq va qulay muhit ingliz tilini o'rgatish uchunasosiy ehtiyojdir. Agar muhit o'quvchilar uchun mos va qulay bo'lmasa, u ingliz tilini o'qitish jarayonini buzadi. Ingliz tilini o'qitishda asosan o'qituvchilar shunday noqulay muhitga duch kelmoqdalar.

2. Cheklangan o'qitish resurslari. Nafaqat ingliz tili, balki biror narsani o'rgatish ko'p jihatli resurslarga bog'liq. Ko'pincha o'qituvchilar buday muammolarga duch kelmoqda. Ya'ni o'qituvchilarga talablarga ingliz tilini samarali o'rganish uchun zarur bo'lgan resurslar yetri darajada taqdim etilmaydi. Bularsiz esa tilni o'rgatish va o'rganish juda qiyin bo'ladi. Resurslarga, dinamiklar, mikrofonlar, proyektorlar, kompyuter tizimlari va boshqa turdagi raqamli qurilmalar kiradi. Bular bilan esa o'qitish va o'rganish juda ham samarali va qiziqarli bo'ladi.

3. Sinfdagi o'quvchilarning ko'pligi. Sinfdagi ko'p sonli talabalarning bo'lishligi o'qituvchilar uchun juda ko'p bezovtalik va stressni keltirib chiqaradi. Chunki ko'p sonli talabalarni o'qitish uchun o'qituvchilar ko'proq kuch va mehnatkashlik qilishlari kerak.

Ingliz tilini samarali o'qitishda sinov mashqlarini quyidagi texnologiya orqali bajarish maqsadga muvofiq. Talabalarning mustaqil ingliz tilini o'rganishga undash maqsadida darslikdagi tayyor mashqlar emas, balki ularni moslashtirib foydalanish lozim. Retseptiv til ko'nikmalarini rivojlantirish uchun tinglab tushunish va o'qib tushunish mashqlarini quyidagicha moslashtirish lozim: talabalar ingliz tilidagi matnni tinglab yoki o'qib bo'lgach, o'qituvchi tomonidan tayyorlangan yoki darslikda berilgan savollarga javob berish o'rniga, o'quvchilar o'zlari matn yuzasidan savollar, to'g'ri-noto'g'ri mashqi uchun matn asosida to'g'ri-noto'g'ri gaplar tuzadilar. So'ng talabalar tengdoshlarining ingliz tilidagi matnni tushunganini tekshirish uchun o'zlari tuzgan savollarni so'rashlari va tengdoshlarining savollariga javob berishlari lozim bo'ladi. Albatta, avval tayyor, faqat javobini topadigan mashqlarni bajargan talabalar uchun bunday mashqlar qiyin va zerikarli tuyulishi tabiiy. Bunday qiyinchilikni bartaraf etish uchun dars davomida moslashtirilgan mashqlardan birdaniga to'liq emas, balki har bir darsda birma-bir foydalanish maqsadga muvofiq. Shunda talabalar moslashtirilgan sinov mashqlarini qiyinchiliksiz bajara oladi. Bunday

mashqlarni bajarish orqali filologik yo'nalish talabalari nafaqat ingliz tilini o'rganadilar, balki bo'lajak o'qituvchi sifatida o'zlari mashqlarni til o'rganuvchilarga moslab o'zgartirishlar kiritish kabi kasb mahoratini ham rivojlantiradilar.

Hozirgi yosh avlodlarni o'qitish, yuksak barkamol topishi faqatgina o'qituvchining burchi bo'libgina emas, balki oila muhiti, mahalla e'tibori bilan ham bog'liqdir. Ilmiy tadqiqotlar va izlanishlar shuni ko'rsatadiki, inson umri davomida oladigan barcha axborotning 70 foizini 6 yoshgacha bo'lgan davrda olishi aynan bola shaxsining rivojlanishida maktabgacha ta'limning o'rni nechog'li muhimligidan dalolat beradi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoev tomonidan 2017-yil 16-avgust kuni o'tkazilgan yig'ilishda maktabgacha ta'lim muassasalariga 5–6 yoshli bolalarni 100 foiz qamrab olish choralari belgilash maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligi faoliyatini tashkil etish to'g'risida"gi qarori qabul qilindi. Va ushbu muassasalarda ingliz tilini ham erta yoshdan boshlab o'qitilishi belgilandi. Sababi, ajdodlarimiz aytganidek, "yoshlikda olingan bilim-toshga o'yilgan naqsh". Bu bejiz emas, ushbu maqolada ko'rsatib o'tilganidek, qancha erta bilim olish boshlansa, u yuqorida ko'rsatib o'tilgan ba'zi muammolar va qiyinchiliklar bartaraf etilishiga, til ko'nikma va malakalarining oson o'zlashtirishiga sabab bo'lar ekan. Ayniqsa ushbu bilim, ko'nikma, malakalar turli o'yin va ta'limiy faoliyatlar orqali singdirib borilsa, bola xoirijiy tillarni o'z ona tilisi kabi tabiiy tarzda rivojlantirib boradi. Ta'limiy o'yinlar bolada nafaqat bilim ko'nikma, malakalarni shakllantiradi balki shu bilan birga u bolani jismonan sog'lom rivojlanishini ta'minlaydi, ruhan tetiklashtiradi, o'ziga bo'lgan ishonchni mustahkamlaydi hamda atrofdagilar bilan ijtmoy munosabatlarni shakllantirishga katta ko'mak beradi. Shu bilan birga, tilni o'qitishdagi bu maqolada ko'rsatib o'tilgan mavjud muammolarni, ya'ni o'qituvchilar va yosh avlodlar orasidagi muammolarni aytib o'tilgan yechimlar asosida bartaraf qilinishi mumkin.

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR:

1. Johnson, K. E. The Sociocultural Turn and Its Challenges for Second Language Teacher Education. // TESOL Quarterly., – London., 2006.
2. Harmer J. The Practice of English Language Teaching. – London., 2001.
3. Chomskiy, N. (1975). "Til haqida mulohazalar" Nyu-York: Panteon. Longman. 4
4. Ellis, R. (1999). O'zaro muloqot orqali ikkinchi tilni o'rganish. Amsterdam: Jon Benjamins Publishing Co.